

Warszawa, dnia 17 stycznia 2013 r.

RPO-713754-VII-720.3/12/DK

Raport
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji w Domu Pomocy Społecznej w Olkuszu
(wyciąg)

1. Wprowadzenie

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz.U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 16-17 października 2012 r., do Domu Pomocy Społecznej w Olkuszu przy ul. J. Kantego (dalej: DPS lub Dom/placówka), udali się przedstawiciele Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (dalej: KMP lub Mechanizm): Dorota Krzysztoń (kryminolog), Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji) oraz przedstawiciel Biura Pełnomocnika Terenowego Rzecznika Praw Obywatelskich w Katowicach Michał Kleszcz (prawnik). Ponadto w wizytacji wzięła udział ekspertka KMP – Katarzyna Kossobudzka (psycholog-psychoterapeuta), której ekspertyza z wnioskami została ujęta w treści niniejszego raportu.

Celem wizytacji zapobiegawczej Mechanizmu było sprawdzenie na miejscu sposobu przestrzegania praw osób pozbawionych wolności, umieszczonych

w DPS, dokonując oceny ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

Przeprowadzone czynności polegały na:

- wysłuchaniu informacji o funkcjonowaniu placówki i jej podstawowych problemach, udzielonej przez Iwonę Cebo - dyrektora DPS;
- dokonaniu oglądu pomieszczeń przeznaczonych dla pensjonariuszy Domu;
- przeprowadzeniu w czasie wizytacji pokoi i innych pomieszczeń rozmów z mieszkańcami i pracownikami Domu;
- analizie wybranej dokumentacji, dostępnej na miejscu (m.in. zarządzenia dyrektora DPS: w sprawie regulaminu przydziału pokoi jednoosobowych, w sprawie procedury dot. postępowania w przypadku wystąpienia aktów przemocy, procedurę postępowania z osobami nadużywającymi alkoholu, procedurę przyjęcia nowego mieszkańca, procedurę postępowania z wyposażeniem prywatnym, przedmiotami wartościowymi i środkami pieniężnymi mieszkańców, a także książkę skarg i wniosków, książkę wyjść poza placówkę i wybrane losowo akta mieszkańców).

W czasie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną i użyto dalmierza do pomiaru powierzchni wybranych pomieszczeń.

Dokonane w ten sposób ustalenia pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi placówki oraz wysłuchali jej uwag i wyjaśnień.

Ponadto, po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: decyzję nr 7/2010 Wojewody Małopolskiego z dnia 11 maja 2010 r. – zezwolenie dla Powiatu Olkuskiego na prowadzenie Domu Pomocy Społecznej w Olkuszu (PS.III.9013-6-10), uchwały Rady Powiatu w Olkuszu w sprawie Statutu Dom Pomocy Społecznej w Olkuszu i jego zmian (ostatnia nr XIII/165/2012), Statut i Regulamin DPS, tematyczny plan pracy oświatowo-zdrowotnej w DPS na rok 2011 i 2012, harmonogram pracy zespołu terapeutyczno-opiekuńczego w DPS na rok 2012, wykaz szkoleń dla pracowników przeprowadzonych w 2011 r., harmonogram

szkoleń dla pracowników w 2012 r., protokół z wizytacji przeprowadzonej przez pracowników Wydziału Polityki Społecznej Małopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Krakowie w dniu 27 kwietnia 2010 r., protokół z kontroli przeprowadzonej w DPS w dniu 30 sierpnia 2011 r. przez pracowników Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, protokoły kontroli sanitarnej przeprowadzonej w DPS w dniu 16 lutego 2012 r. i w dniu 2 kwietnia 2012 r. przez pracowników Małopolskiego Powiatowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego oraz protokół kontroli przeprowadzonej w DPS w dniu 16 grudnia 2011 r. przez sędziego Wydziału III Rodzinnego i Nieletnich Sądu Rejonowego w Olkuszu.

2. Ogólna charakterystyka

Dom Pomocy Społecznej w Olkuszu jest samorządową jednostką budżetową, podlegającą Staroście Powiatowemu w Olkuszu.

DPS jest placówką koedukacyjną, przeznaczoną dla osób przewlekle i somatycznie chorych (najczęściej są to osoby po udarach, wylewach, z problemami krążeniowymi i cukrzycą). Część pensjonariuszy to osoby leżące, które nie opuszczają łóżek, wiele osób porusza się za pomocą sprzętu rehabilitacyjnego.

DPS jest jedyną tego typu placówką w Starostwie Powiatowym w Olkuszu. Może w nim mieszkać 98 osób (w dniu wizytacji placówka dysponowała 7 wolnymi miejscami).

3. Legalność pobytu

Podopieczni kierowani są do DPS na własną prośbę, na wniosek ich rodzin, opiekunów prawnych i na podstawie orzeczeń sądowych. Skierowania do DPS wydaje organ Starostwa Powiatowego OPS Olkusz, a decyzję o umieszczeniu - Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Olkuszu.

Sędzia Sądu Rejonowego w Olkuszu w ramach przeprowadzonej w 2011 r. kontroli stwierdziła, że do dokumentacji osobowej dołączone są pisemne prośby mieszkańców o umieszczenie w placówce, a w przypadkach osób ubezwłasnowolnionych - zgody ich opiekunów prawnych i postanowienia sądu zezwalające opiekunowi prawnemu na umieszczenie w DPS. Zdaniem sędziego, DPS w Olkuszu dysponuje kompletną dokumentacją w zakresie skierowań do DPS, postanowień o ubezwłasnowolnieniu, ustanowieniu opieki prawnej lub kurateli oraz postanowień o zezwoleniu opiekunowi prawnemu na umieszczeniu ubezwłasnowolnionego w DPS.

W dniu wizytacji w placówce przebywało 91 osób (53 kobiety i 38 mężczyzn), w tym 18 przyjętych do DPS bez zgody, na mocy postanowienia sądu.

Czas pobytu w DPS jest bardzo zróżnicowany. Wśród mieszkańców są zarówno osoby przebywające w DPS od 17 lat, jak i przebywające od 6 miesięcy. Zróżnicowany też jest wiek mieszkańców, w dniu wizytacji w Domu mieszkały osoby w wieku od 30 do 98 lat.

Ustalono, że w placówce przebywają również osoby chore psychiczne oraz uzależnione od alkoholu. Informacja o tym zawarta jest także m.in. w protokole wymienionego we wstępie niniejszego raportu sędziego, ale żadna z instytucji kontrolujących placówkę nie wyraziła wątpliwości, czy w związku z tym uzasadnione jest przyjęcie tego typu osób do DPS o tej specyfice.

4. Traktowanie mieszkańców przez personel wizytowanej placówki

Atmosfera panująca w Domu w trakcie wizytacji była dobra. Zauważono, że zarówno jego dyrektor, jak i kadra są w pełni zorientowani w zakresie potrzeb i upodobań poszczególnych mieszkańców.

Częściowo rozmowy indywidualne z pensjonariuszami DPS potwierdziły te obserwacje. Przedstawiciele KMP odebrali wiele wyrazów zadowolenia z traktowania mieszkańców przez pracowników placówki. Niektórzy mieszkańcy wskazywali jednak na to, że wśród personelu są osoby niechętne do pomocy

i podnoszące głos na pensjonariuszy, z wyjątkiem sytuacji, gdy DPS jest kontrolowany przez instytucje państwowe. Jeden z rozmówców wskazał też, że musi oddawać sprawniejszym mieszkańcom DPS część swojego jedzenia, by np. został doprowadzony do WC, do którego sam nie może dotrzeć, a nie może doprosić się pomocy w tej sytuacji ze strony dyżurujących pracowników. Inna osoba żaliła się natomiast na odmowę pomocy przez pielęgniarkę, która obawiała się zarażenia (problem ten rozwiązano w dyskusyjny sposób, tj. zobowiązując inną pielęgniarkę do zajęcia się chorym). Niepokojące dla Mechanizmu są też wypowiedzi innych mieszkańców, że cyt. *personel krzyczy bardzo rzadko* (nie powinien w ogóle krzyczeć na mieszkańców) i że *zdarzają się popychania* (co może świadczyć o występowaniu przypadków fizycznej agresji personelu).

Przedstawiciele Mechanizmu ujawnili w toku wizytacji przypadki nieludzkiego traktowania mieszkańców stwarzających jakieś problemy w placówce (np. w związku z nadużywaniem alkoholu). Jedna z mieszkank była wielokrotnie karana przymusem przebywania w łóżku przez cały tydzień. Nie mogła z niego wyjść, gdyż odbierano jej wózek inwalidzki. Postępowanie takie należy uznać za niedopuszczalne wobec informacji zawartych w aktach indywidualnych tej osoby, iż jej fizyczny stan zdrowia ulega stopniowemu pogorszeniu i że mieszkanka ta ma rozległe przykurcze kończyn dolnych oraz duże zaniki mięśni. Do ujawnionych w jej przypadku, urągających godności człowieka, metod zapobiegania ponownemu sięgnięciu po alkohol, należą również kary w postaci zakazu ubierania przez wiele dni (nawet dwa tygodnie) i ograniczanie udziału w zabawach towarzyskich organizowanych w DPS, jak również decyzja o uczestnictwie pracownika placówki w prywatnych spotkaniach ze znajomymi spoza Domu. Mechanizm zaleca zaprzestanie stosowania tych niedozwolonych praktyk.

Mechanizm zaleca również zmianę treści Regulaminu DPS w Olkuszu, w którym zawarto informację o możliwości karania mieszkańca wstrzymaniem wyjść poza teren Domu lub przeniesieniem do innego pomieszczenia o niższym

standardzie. Nie ma takich unormowań prawnych, które dawałyby dyrektorom DPS możliwość karania mieszkańców, KMP uważa zatem, że personel placówki nie ma prawa karać mieszkańców DPS, w tym zwłaszcza ograniczać ich wolność za naruszenie Regulaminu DPS. Dyskusyjny jest przy tym katalog naruszeń, wśród których jest wymienione np. niewłaściwe zachowanie podczas przepustki czy urlopu, czyli w czasie, gdy dana osoba nie przebywa w DPS. Przeniesienie mieszkańca do innego pokoju również nie może być formą kary i może nastąpić wyłącznie w sytuacji, gdy swoim zachowaniem utrudnia on funkcjonowanie współlokatorów. Od decyzji tej powinno służyć nadto odwołanie.

Regulamin DPS w Olkuszu wymaga również zmian i doprecyzowania innych zapisów: zapisu informującego o możliwości przeszukania mieszkańca przez portiera oraz zapisu o konieczności poddania się badaniu przez biegłego w przypadku osób nadużywających alkoholu. Zgodnie z wyjaśnieniem dyrektorki Domu informacje te zostały niewłaściwie sformułowane.

Poza Regulaminem, również dokument określający procedurę postępowania z osobami nadużywającymi alkoholu należy zmodyfikować. Zawiera bowiem takie zapisy, jak zakaz pożyczania osobom nadużywającym alkoholu pieniędzy czy papierosów oraz informację, że osoba nadużywająca alkoholu zostaje pozbawiona możliwości uczestnictwa w organizowanych przez Dom imprezach okolicznościowych, wycieczkach itp. do momentu zaobserwowania pozytywnych zmian, czyli również określa niedozwolone prawem krajowym kary w DPS. Trudno też uznać wymienione w tym dokumencie sposoby reakcji na fakt nadużywania alkoholu za konstruktywne.

W DPS prowadzony jest rejestr przypadków przemocy, w którym odnotowano jeden przypadek agresji między mieszkańcami w 2010 r. Z rozmów z personelem wynika, że aktualnie takie sytuacje się nie zdarzają. Nie było również przypadków zastosowania przymusu bezpośredniego. Zgodnie z udzielonymi Mechanizmowi informacjami, personel stara się, głównie poprzez rozmowy z mieszkańcami, rozładowywać sytuacje trudne i nie dopuszczać

do eskalacji złości. W sytuacjach trudnych, np. gdy mieszkaniec pod wpływem alkoholu zachowuje się agresywnie, wzywana jest Policja.

Mieszkańcy, jako zbiorowość, mogą mieć wpływ na organizację pracy Domu i kwestie dotyczące osób w nim przebywających. W placówce funkcjonuje demokratycznie wybierany Samorząd Mieszkańców (Rada Mieszkańców), który działa zarówno w zakresie spraw indywidualnych, zgłoszonych przez poszczególnych pensjonariuszy DPS, jak i ogólnych (np. uwagi dotyczące jadłospisu).

Zgodnie z informacją przedstawioną Mechanizmowi, każdy mieszkaniec ma również indywidualne uprawnienia w omawianym obszarze oraz prawo wyboru w sprawach dotyczących go bezpośrednio czy też prawo uczestnictwa w tworzeniu indywidualnych planów wsparcia i oceniania skutków udzielonej pomocy.

W placówce funkcjonuje zeszyt skarg i wniosków, w którym odnotowuje się wątpliwości oraz propozycje mieszkańców. Jest też ogólnodostępna skrzynka na skargi i wnioski. Analiza zeszytu ujawniła, że mieszkańcy nie składali żadnych skarg od 10 lat. Ponieważ część mieszkańców nie jest w stanie złożyć skargi w formie pisemnej, wydaje się zasadne odnotowywanie również ustnych skarg w tym zeszycie.

Pracownicy Mechanizmu dostrzegli dbałość o czystość w pokojach mieszkańców oraz w całej placówce (pensjonariusze nie są zmuszani do samodzielnego sprzątnięcia) oraz dobry stan higieniczny wszystkich podopiecznych.

Analiza dokumentacji indywidualnej ujawniła dobrą praktykę odbierania od każdego mieszkańca oświadczenia określającego formę, w jakiej życzy sobie, by się do niego zwracano.

5. Prawo do informacji

Z informacji przekazanych przez dyrektora placówki wynika, że osoba przyjmowana do DPS zostaje zaproszona na spotkanie, podczas którego przedstawiana jest jej oferta Domu, pokazywany budynek, przedstawiana są zasady obowiązujące w placówce. Osoba ta przy przyjęciu zapoznaje się też dokładnie z regulaminem placówki i obowiązującymi w niej procedurami. Dokumenty przedstawiane przy przyjęciu są dostępne u pracowników socjalnych. Opisana procedura jest prawidłowa, choć należy zaznaczyć, że dobrą praktyką byłoby przekazanie mieszkańcom do pokoi kopii regulaminu oraz innych dokumentów określających procedury i zasady ustanowione w DPS tak, by mogli do nich sięgać swobodnie, bez konieczności zwracania się o to do pracownika DPS.

Dokonując oglądu, wizytujący stwierdzili, że na tablicach informacyjnych wywieszono zostały różne ważne dla mieszkańców informacje takie jak: skład samorządu mieszkańców, jadłospis i plan dnia oraz wskazanie, gdzie znajduje się skrzynka na skargi i wnioski, ale nie dostrzegli wywieszonych w miejscach dostępnych dla mieszkańców adresów instytucji, do których mogą się zgłosić pensjonariusze Domu, szczególnie, gdy łamane są ich prawa. Mechanizm zaleca ich wywieszenie, w celu zagwarantowania mieszkańcom lepszego dostępu do informacji na temat organów, do których może być złożona ewentualna skarga, np. Rzecznik Praw Obywatelskich, Sąd Rodzinny, Helsińska Fundacja Praw Człowieka.

6. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Według informacji dyrektora DPS, nie stwarza się żadnych ograniczeń w kontaktach mieszkańców z członkami najbliższej rodziny, opiekunami, przyjaciółmi czy sympatiami, które nie mieszkają w DPS.

Kontakty z rodzinami i innymi osobami odbywają się w formie codziennych odwiedzin i wyjść oraz telefonicznie (w DPS jest telefon dla osób niekorzystających z własnych telefonów komórkowych) i listownie

(korespondencja mieszkańców nie jest otwierana). Istnieje również możliwość przebywania poza Domem w formie całonocnych lub kilkudniowych przepustek. Jedyne ograniczenie w tym zakresie związane jest ze złym stanem zdrowia w indywidualnych przypadkach.

Osoby ubezwłasnowolnione i przebywające w DPS bez zgody również korzystają z możliwości wyjść poza teren Domu, za zgodą opiekuna prawnego. W książce wyjść poza placówkę nie odnotowano takich przypadków. Zweryfikowanie tych informacji w rozmowach z ubezwłasnowolnionymi mieszkańcami okazało się trudne ze względu na ich stan psychiczny.

Zaznaczyć należy, że jak wskazano w pkt 4 niniejszego raportu, Mechanizm zauważa problem ograniczania kontaktów mieszkańców ze światem zewnętrznym w ramach kary, krytykując zarówno praktykę w omawianym obszarze oraz zapisy Regulaminu DPS.

Poza możliwością spacerów poza DPS, placówka organizuje również, w ramach skromnych możliwości finansowych, wyjścia grupowe oraz wyjazdy i wycieczki. Należy zaznaczyć, że Dom uzyskuje na ten cel środki zewnętrzne np. w Domu zorganizowano zespół artystyczny „Wrzos”, który współpracuje z zespołami muzycznymi spoza DPS (*Pomorzanki* i *Troksanki*), a które zapraszają pensjonariuszy Domu na różne imprezy, finansując ich udział z własnych środków. Kontakt mieszkańców Domu z osobami spoza placówki jest także organizowany w formie współpracy ze Środowiskowym Domem Samopomocy w Olkuszu, klubów osiedlowych sąsiadujących z DPS, młodzieży szkolnej z Olkusza oraz udziału w zabawach i obchodach różnych uroczystości oraz spotkaniach z przedstawicielami lokalnych społeczności. Organizację przez DPS spotkań z dziećmi i młodzieżą oraz uaktywnianie mieszkańców Domu dzięki kontaktom z działaczami osiedlowych klubów oraz artystami, należy uznać za bardzo dobrą praktykę.

Placówka zapewnia możliwość udziału mieszkańców w wyborach powszechnych.

7. Prawo do dysponowania własnością

Świadczenia dla poszczególnych mieszkańców odbiera upoważniona do tego przez mieszkańców księgowa i po wykonaniu opłat (starannie odnotowywanych w zeszytach wydatków założonych dla każdego mieszkańca i dostępnych u pracowników socjalnych), wypłaca resztę środków ich właścicielom.

Osoby, dla których nie ustanowiono opiekuna prawnego ani kuratora, dysponują środkami pieniężnymi według własnego uznania. Nie ma też obowiązku przekazania pieniędzy do depozytu. Mieszkańcy mogą mieć gotówkę przy sobie lub wpłacić ją na swoje konto.

Osoby korzystające z wakacji, w okresie do 21 dni w roku, nie ponoszą kosztów utrzymania w placówce.

Cenne przedmioty i dokumenty pensjonariusze mogą złożyć w depozycie placówki i nie ma ograniczeń w wydawaniu ich właścicielom. Każdy mieszkaniec ma nadto możliwość zamknięcia na klucz swojej szafy na rzeczy osobiste w pokoju.

8. Prawo do ochrony zdrowia

Podstawową opiekę zdrowotną świadczą lekarze rodzinni z Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej „Eskulap” w Olkuszu. Przyjeżdżają do DPS dwa razy w tygodniu i w ramach tzw. wizyt domowych. Do DPS przychodzi też pielęgniarka środowiskowa z Poradni „Eskulap”, która robi badania i pielęgniarka opieki długoterminowej finansowana przez NFZ. Oprócz tego DPS zatrudnia 10 pielęgniarek na etatach.

Na badania specjalistyczne mieszkańcy są zawożeni do poradni specjalistycznych do Olkusza, Krakowa lub do Katowic.

W DPS są 2 pokoje zabiegowe, urządzone i wyposażone w sposób adekwatny do potrzeb i zadań, które się w nich wykonuje.

W Domu mieści się też pracownia rehabilitacji, w której umieszczono różne urządzenia służące fizycznemu usprawnianiu mieszkańców. Zdaniem personelu pracownia ta powinna być lepiej wyposażona (np. brakuje w niej bieżni). W ocenie KMP, wobec braku możliwości zorganizowania ćwiczeń ruchowych dla mieszkańców na świeżym powietrzu (o tym problemie szerzej w pkt 11) oraz obniżonej sprawności czy też niepełnosprawności wielu spośród pensjonariuszy Domu, należy rozważyć rozbudowę tej pracowni w zakresie wskazywanym przez osoby prowadzące w niej zajęcia. Ponieważ w dniu wizytacji, zgodnie z wyjaśnieniami personelu, oczekiwano jeszcze na informację o tym, czy Dom dostanie odpowiednie środki na ten cel w 2013 r., Mechanizm oczekuje informacji o aktualnym stanie tej sprawy.

W DPS pracuje również lekarz psychiatra z Poradni Zdrowia Psychicznego w Olkuszu (zatrudniony na umowę - zlecenie), który przyjmuje mieszkańców 2 razy w tygodniu. Mieszkańcy mają możliwość umówienia się na wizytę zgłaszając taką potrzebę oddziałowej. W niektórych przypadkach to personel oddziału zgłasza taką potrzebę lekarzowi. Z przeprowadzonych rozmów z pensjonariuszami Domu wynika, że opieka lekarska jest wystarczająca. Zdarzają się jednak sytuacje, że mieszkaniec odmawia leczenia ze względu na zbyt wysokie ceny leków.

9. Prawo do usług opiekuńczo-terapeutycznych

W DPS zapewniony jest dostęp do pomocy psychologicznej i terapeutycznej, a placówka spełnia dobrze funkcje opiekuńcze wobec mieszkańców.

W DPS znajdują się dwa oddziały (każdy z nich zajmuje dwa piętra). Do każdego z oddziałów przydzielony jest zespół opiekuńczo-pielęgniacyjny. W skład każdego z nich wchodzi: kierownik zespołu, pielęgniarki, fizjoterapeuta, opiekunowie oraz pokojowe. Pozostała część personelu pracuje w obu zespołach: kierownik działu terapeutyczno-opiekuńczego, terapeuta zajęciowy, instruktorzy

ds. kulturalno-oświatowych, psycholog, starsi terapeuci, pracownicy socjalni. Każdy z mieszkańców ma przydzielonego pracownika pierwszego kontaktu. Dla każdego z mieszkańców tworzony jest indywidualny plan wsparcia (dalej: IPW).

Codziennie w godzinach od 7.00-15.00 dostępne są dla mieszkańców zajęcia w ramach terapii zajęciowej. Odbywają się one równolegle w dwóch salach: sali głównej terapii zajęciowej oraz w świetlicy, przy czym należy zauważyć, że liczba pomieszczeń do prowadzenia zajęć, wydaje się skromna zwłaszcza, że odbywają się w nich również innego typu przedsięwzięcia (np. spotkania samorządu mieszkańców czy imprezy okolicznościowe).

W ramach zajęć zorganizowanych mieszkańcy gotują, malują na szkle, robią na drutach, haftują, rysują, robią kasetki, prace z włóczki, grają w karty, warcaby. Z okazji świąt robią stroiki i kartki. Wiele prac wykonanych w ramach terapii zajęciowej wywieszona jest w korytarzach DPS, zdoła również sale, w których odbywają się zajęcia oraz pokoje mieszkańców. Wystawiane są również w Miejskim Domu Kultury w Olkuszu.

Udział w terapii zajęciowej nie jest obowiązkowy. Do sal, w których odbywają się zajęcia, może przyjść o dowolnej porze, każdy mieszkaniec. Terapeutki zachęcają pensjonariuszy Domu do udziału w zajęciach grupowych. Pracują również indywidualnie z osobami, które chcą pracować, ale wolą to robić u siebie w pokojach. Część mieszkańców bierze udział w zajęciach w sposób bierny, ale chętnie przychodzi by spotkać się z innymi i porozmawiać lub napić się herbaty. Według terapeutek zajęciowych w obu salach przebywa średnio przez cały czas około 14 osób (w trakcie zajęć jest duża rotacja osób), a grupa, która regularnie korzysta z udziału w terapii zajęciowej liczy około 30 osób.

Ze względu na brak zatrudnionego logopedy starsi terapeuci prowadzą indywidualne zajęcia reedukacyjne, przeznaczone głównie dla osób po przebytych udarach, ukierunkowane m.in. na pomoc w mówieniu i pisaniu. W rozmowach indywidualnych niektórzy mieszkańcy podkreślali, że zajęcia te przyniosły im

dużą korzyść poprzez przywrócenie możliwości komunikowania się, utraconej w wyniku choroby.

W DPS nie funkcjonuje tzw. społeczność. W ocenie KMP warto rozważyć możliwość wprowadzenia spotkań społeczności terapeutycznej DPS, której ideą są regularne spotkania mieszkańców i całego personelu, będące okazją do podzielenia się spostrzeżeniami, omówienia bieżących spraw mieszkańców oraz współpracy z personelem. W ocenie Mechanizmu, przyczyniłoby się to w znacznym stopniu do pogłębienia relacji pomiędzy personelem i mieszkańcami. Spotkania te byłyby również dobrą okazją do dyskusji m.in. nad realizowanymi programami wsparcia i wysłuchania uwag i sugestii mieszkańców dotyczących ich realizacji.

Dokumentacja terapeutyczna zawiera indywidualne karty pracy mieszkańców, z wyszczególnionymi formami terapii, w których mieszkaniac brał udział z oznaczonym aktywnym, częściowym lub biernym uczestnictwem. Karty te przechowywane są w prawidłowy sposób.

Psycholog zatrudniony w ramach 0,5 etatu w DPS odwiedza mieszkańców regularnie w ich pokojach. Prowadzi również spotkania indywidualne z mieszkańcami oraz grupy wsparcia. Potrzebę kontaktu z psychologiem mieszkańcy zgłaszają pielęgniarce oddziałowej. Praca psychologiczna indywidualna odbywa się głównie w ramach poradnictwa psychologicznego oraz oddziaływań interwencyjnych w kryzysie. Dotyczy zazwyczaj rozwiązywania bieżących problemów mieszkańców oraz sytuacji trudnych. W ocenie KMP, warto zatrudnić psychologa na cały etat, bo zapewnienie opieki psychologicznej 98 mieszkańcom jest trudne i zbyt obciążające w ramach 0,5 etatu.

W roku 2004 oraz 2010 w DPS odbyły się dwa cykle zajęć dla osób z problemem alkoholowym, prowadzone przez certyfikowanego terapeutę z Ośrodka Profilaktyki Uzależnień (aktualnie brakuje środków finansowych na realizację kolejnego cyklu). Od roku psycholog pracująca w DPS, kontynuuje pracę z tymi osobami w ramach prowadzonej grupy wsparcia dla osób z problemem alkoholowym. Aktualnie w spotkaniach tych bierze udział 9 osób.

Praca z dwiema z nich odbywa się w ramach osobnej grupy ze względu na wykluczenie tych osób przez pozostałych uczestników zajęć. Spotkania z każdą z grup odbywają się raz w tygodniu, w sali przeznaczonej m.in. do spotkań z rodzinami mieszkańców.

Psycholog diagnozuje również problemy mieszkańców. Po zdiagnozowaniu problemów, przekazuje sugestie dotyczące dalszego postępowania z mieszkańcem całemu zespołowi.

Dokumentacja psychologiczna zawiera kartę diagnostyczną mieszkańca, w której znajduje się plan pracy z mieszkańcem, kartę obserwacji mieszkańca oraz kartę wykonania usług psychologicznych. Psycholog nie posiada biurka zamykanego na klucz ani odrębnego gabinetu, do którego dostęp osób trzecich byłby ograniczony i kontrolowany. Trudno zatem uznać, że dane mieszkańców są właściwie chronione.

Zarówno psycholog jak i terapeuci wykonują swoją pracę z dużym zaangażowaniem, jednak w ocenie KMP większy nacisk powinien być położony na zacieśnienie współpracy pomiędzy poszczególnymi członkami zespołu terapeutyczno-opiekuńczego. Umożliwiłoby to większy przepływ informacji między nimi, przyczyniłoby się do bardziej efektywnego realizowania IPW oraz bardziej konstruktywnego radzenia sobie z sytuacjami trudnymi w pracy.

Zespół terapeutyczny nie ma zapewnionej superwizji. Tymczasem jest ona niezbędnym elementem zwłaszcza w tak obciążającej psychicznie pracy. Przyczyniłaby się w znacznym stopniu do zwiększenia efektywności pracy zespołu terapeutycznego, pomagając jednocześnie w uporaniu się z obciążeniami wynikającymi ze specyfiki tej pracy oraz rozwiązywaniu sytuacji trudnych.

W kwestii IPW też należy poczynić uwagę, aby dokumenty te powstawały w terminie 6 miesięcy od dnia przyjęcia mieszkańca do Domu [zgodnie z § 2 pkt 4 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23 sierpnia 2012 r. w sprawie domów pomocy społecznej (Dz.U. z 2012 r., poz. 964), dalej: rozporządzenia] oraz były starannie sporządzane, w sposób faktycznie

indywidualizowany i modyfikowane w przypadku zmiany sytuacji mieszkańca. Wizytujący ujawnili bowiem, że w niektórych przypadkach IPW sporządzano z kilkumiesięcznym opóźnieniem, niektóre IPW nie zawierały podpisów osób, których dotyczyły i że sporządzane w wizytowanym Domu dokumenty formułowane były w sposób lakoniczny (ogólnikowo formułowane cele, brak informacji o sposobie ich realizacji), bez uwzględnienia dokumentacji psychologicznej (zawierającej m.in. kartę diagnostyczną) i czyniący IPW podobnymi do siebie, niezależnie kogo dotyczyły, z pominięciem następujących u mieszkańca zmian (pogorszenia się lub polepszenia stanu w różnych obszarach). IPW powinny, w ocenie Mechanizmu, zawierać informację o metodach aktywizacji mieszkańca, planach poszczególnych etapów działania, ocenę efektów realizacji planu, decyzję o dalszej jego realizacji oraz kartę obszarów aktywności mieszkańca w zakresie: samoobsługi, kontaktów interpersonalnych, wykorzystania czasu wolnego, uczestnictwa w zajęciach zorganizowanych.

Dodać należy, że wśród usług świadczonych przez Dom, znajduje się oferta kulturalno-rozrywkowa dla mieszkańców, o której już wspomniano w niniejszym raporcie, obejmująca m.in. imprezy okolicznościowe, spotkania z osobami spoza DPS (np. młodzieżą szkolną), występy zespołów artystycznych oraz wycieczki. Personel domu pomaga w organizacji imprez okolicznościowych np. imienin mieszkańców. Mieszkańcy mają również możliwość korzystania z biblioteki usytuowanej w placówce. Środki na zajęcia dla mieszkańców są skromne, więc personel Domu stara się uzyskać pomoc z innych źródeł niż budżet DPS np. gazety i czasopisma dla pensjonariuszy DPS pochodzą z tzw. zwrotów z kiosków.

10. Personel wizytowanej placówki

W DPS zatrudnionych jest na pełnych etatach 91 osób, w tym, poza kierownictwem i administracją: 2 terapeutów, 3 instruktorów ds. kulturalno-oświatowych, 2 instruktorów terapii zajęciowej, 19 opiekunów, 11 pielęgniarek,

15 pokojowych, 2 pracowników socjalnych, 2 techników fizjoterapii, technolog żywienia, kierownik działu terapeutyczno-opiekuńczego, 2 kierowników zespołu opiekuńczo-pielęgniarskiego. Ponadto dla potrzeb mieszkańców, w Domu zatrudnione są osoby na takich stanowiskach jak np. praczki, rzemieślnicy (elektromonter, technik budowlany), kucharze, pomoce kuchenne i szwaczka.

Jak już wskazano w pkt 8-9, z placówką współpracuje zatrudniony na umowie-zleceniu psychiatra i zatrudniony na 0,5 etatu psycholog.

Zgodnie z informacją dyrektora DPS, obsada etatowa Domu spełnia wymogi określone w § 6 ust. 2 rozporządzenia, w zakresie wskaźnika zatrudnienia pracowników zespołu terapeutyczno-opiekuńczego, zatrudnienia pracowników socjalnych dzięki współpracy z wolontariuszami.

Personel DPS ma odpowiednie wykształcenie do zajmowanych stanowisk oraz bierze udział w szkoleniach zewnętrznych i wewnętrznych. Szkolenia wewnętrzne w 2012 roku dotyczyły m.in. stresu i wypalenia zawodowego, problemów alkoholowych mieszkańców DPS, choroby Alzheimera oraz cukrzycy i jej następstw.

W ocenie KMP warto, w miarę możliwości, zapewnić pracownikom udział w szkoleniach zewnętrznych dotyczących m.in. radzenia sobie ze stresem i agresją, postępowania w sytuacjach trudnych wynikających ze specyfiki wykonywanej pracy itp. Szkolenia takie, prowadzone przez osoby z zewnątrz – nie związane z placówką, pozwalają na zdystansowanie się do sytuacji trudnych występujących w miejscu pracy, przyczyniając się w znacznym stopniu do bardziej profesjonalnego, a nie emocjonalnego reagowania w tego typu sytuacjach. Zarówno szkolenia zewnętrzne jak i superwizja, o której była mowa w pkt 9, mogłyby zapobiec występowaniu niedopuszczalnych przypadków naruszających godność i podstawowe prawa mieszkańców.

W ocenie Mechanizmu powinno się również rozważyć konieczność poniesienia kwalifikacji przynajmniej przez kadre psychologiczną i terapeutyczną w zakresie leczenia uzależnień. Zgodnie z wyjaśnieniem dyrektora Domu,

psycholog, która w rozmowie z przedstawicielami KMP deklarowała chęć ukończenia 2 letniego szkolenia z zakresu psychoterapii uzależnień, została zatrudniona pod warunkiem, że poszerzy w tym zakresie posiadane kwalifikacje. Żadna z osób zatrudnionych w zespole terapeutycznym nie posiada certyfikatu psychoterapeuty ani certyfikatu terapeuty leczenia uzależnień. O zasadności szkolenia świadczy opisany w niniejszym raporcie problem niewłaściwego traktowania osób uzależnionych od alkoholu (patrz pkt 4).

11. Warunki bytowe

Dom mieści się w czteropiętrowym budynku, usytuowanym na ogrodzonej działce, która jedynie w niewielkim stopniu została zagospodarowana na potrzeby mieszkańców (jedynie od strony wejścia głównego umieszczono wśród ogrodowej zieleni kilka ławeczek). Zgodnie z informacją dyrektora DPS, nie można kontynuować działań w tym zakresie, gdyż Gmina Olkusz od kilkunastu lat zamierza wybudować wewnętrzną drogę dojazdową do bloku nr 7 oraz przebudować linię elektroenergetyczną, ale prace związane z wykonaniem tego zadania nie są zaawansowane. Skutkiem tego mieszkańcy Domu nie tylko nie mogą korzystać z wypoczynku i rehabilitacji na świeżym powietrzu, bez wychodzenia poza teren DPS, ale zgodnie z informacją przedstawioną przedstawicielom KMP, są zagrożeni m.in. poprzez niekontrolowany ruch pojazdów przez działkę należącą do placówki.

W budynku zainstalowany jest system alarmowo-przeciwpożarowy i przyzywowo-alarmowy z monitoringiem w dyżurce pielęgniarek. Monitoring wizyjny obejmuje wyłącznie obszar na zewnątrz budynku, a podgląd z kamer widoczny jest wyłącznie w pomieszczeniu zajmowanym przez portiera.

Elewacja tego budynku wymaga remontu, podobnie część pomieszczeń (w niektórych sanitariatach widoczne są ubytki tynku). Zgodnie z informacją uzyskaną w toku wizytacji, DPS w tym zakresie może liczyć jedynie na środki budżetowe, które są niewystarczające w stosunku do zgłaszanych potrzeb, a zatem

planuje się remonty i modernizacje wyłącznie w sytuacjach bardzo pilnych. Na rok 2013 zaplanowano zatem jedynie remont elewacji, której stan wymaga zajęcia się tym w pierwszej kolejności.

W placówce znajdują się wszystkie wymagane na mocy rozporządzenia pomieszczenia: pokoje mieszkalne, pokój dziennego pobytu (pełniący również rolę świetlicy), sanitariaty, jadalnia, gabinety zabiegowe, pomieszczenia do terapii i rehabilitacji, biblioteka, kuchenki pomocnicze, pokój gościnny, kaplica, pomieszczenia do prania i suszenia oraz palarnie.

Pokoje (1-3 osobowe) wyposażone są w odpowiednie do potrzeb mieszkańców łóżka i przynajmniej podstawowe meble (szafa, stół, krzesła, szafka nocna), które w dniu wizytacji nie nosiły śladów zużycia i estetycznie wyglądały. Mieszkańcy mogą samodzielnie urządzać zajmowane przez siebie pomieszczenia. Część pokoi ma własne węzły sanitarne, a te, które ich nie mają, położone są przy łazienkach ogólnodostępnych, których liczba, podobnie od liczby pokoi, jest odpowiednia do liczby użytkowników. Są też pokoje mające wspólny węzeł sanitarny, co zgodnie z opinią niektórych mieszkańców stanowi problem w sytuacji, gdy korzystają z niego osoby różnych płci, obce dla siebie. Dla mieszkańców Domu jest to krępująca sytuacja. Zgodnie z wyjaśnieniem dyrektora Domu, nie ma możliwości wejścia do łazienki osoby trzeciej, gdyż korzystająca z węzła sanitarnego osoba ma możliwość zamknięcia drzwi na klucz. Jest to też tymczasowe rozwiązanie związane z rozlokowywaniem mieszkańców w koedukacyjnej placówce i dyrektor zobowiązała się do sprawdzenia, czy w jakiś przypadkach stan ten się nie przedłuża. Wobec treści tego zobowiązania, Mechanizm zwraca się w tym miejscu z prośbą o przedstawienie informacji o aktualnym stanie tej sprawy.

Pomieszczenia i ciągi komunikacyjne wraz z wejściem do budynku są dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością. W DPS jest winda umożliwiająca przewóz łóżek oraz sprzęt służący do potrzeb osób o obniżonej sprawności ruchowej (m.in. podnośnik jezdny, wózki toaletowe i kąpielowe).

Nieopodal pokoi mieszkańców poszczególnych oddziałów, znajdują się gabinety lekarskie, pokoje socjalne, w których odbywają się spotkania w sprawach danego mieszkańca z pracownikami socjalnymi oraz kuchenki pomocnicze.

Świetlica (położona na 1 piętrze budynku) wyposażona jest w TV, wieżę CD, stół do gry w „piłkarzyki”, stół, fotele, dużą kanapę. Pracownia terapii zajęciowej (znajdująca się na 3 piętrze) wyposażona jest w TV, wieżę CD, komputer, stoły i krzesła.

W dniu wizytacji pomieszczenia mieszkalne Domu były wolne od nieprzyjemnych zapachów, estetyczne, panował w nich ład i odpowiednia do pory roku temperatura. Wszystkie pokoje w DPS mają uchylne okna umożliwiające wietrzenie i dostęp światła słonecznego.

Dom zapewnia swoim mieszkańcom 4 posiłki dziennie, uwzględniając diety zdrowotne. W jadłospisie znajdują się m.in. owoce, warzywa i nabiał. Poza tym mieszkańcy DPS mogą korzystać z podręcznych kuchenek, w których znajdują się podstawowe produkty spożywcze. Mogą też przechowywać własne produkty żywnościowe w ogólnodostępnych lodówkach i przygotowywać z nich dowolne potrawy. Mieszkańcy Domu nie są ograniczeni w zakresie miejsca spożywania posiłku, a potrzebujący pomocy pensjonariusze są karmieni przez pracowników DPS.

Z relacji dyrektora Domu wynika, że DPS zapewnia wszystkim mieszkańcom niezbędną pomoc w zakresie brakującej odzieży, obuwia czy środków higienicznych. Pensjonariusze otrzymują pościel i ręczniki. Rzeczy te są prane w pralni DPS.

W trakcie oglądu, przedstawiciele Mechanizmu zwrócili uwagę na fakt, że wszyscy mieszkańcy byli ubrani właściwie do pory roku w nienoszącą śladów znacznego użycia odzież i byli czysti. W łazienkach zastano przynajmniej niezbędne środki czystości i ręczniki, a pokazana przedstawicielom KMP bielizna składowana z przeznaczeniem wydania jej mieszkańcom była w dobrym stanie.

12. Prawo do praktyk religijnych

DPS świadczy usługi w zakresie potrzeb duchowych swoich podopiecznych zapewniając m.in. niedzielną mszę świętą w kaplicy Domu. Opieką duszpasterską objęte są też osoby leżące. W placówce organizowane są również spotkania z osobami duchowymi różnych wyznań i świadkami Jehowy. Są to dobrowolne spotkania. Mechanizm nie stwierdził nieprawidłowości w omawianym obszarze.

13. Zalecenia Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, Krajowy Mechanizm Prewencji zaleca:

Dyrektorowi Domu Pomocy Społecznej w Olkuszu:

1. bezwzględne przestrzeganie prawa mieszkańców do ochrony przed niehumanitarnym, okrutnym lub poniżającym traktowaniem, w tym zwracania uwagi na wykonywanie czynności opiekuńczych bez wyrządzania krzywdy pensjonariuszom DPS oraz wyeliminowanie nieprawidłowości w sposobie postępowania i odnoszenia się personelu do niektórych podopiecznych oraz wyeliminowanie stwierdzonych nieprawidłowości;
2. odstąpienie od karania mieszkańców DPS;
3. zmianę i doprecyzowanie niektórych zapisów regulaminu DPS w zakresie wskazanym w pkt 4 niniejszego raportu;
4. zmianę treści dokumentu określającego procedurę postępowania z osobami nadużywającymi alkoholu również w zakresie wskazanym w pkt 4 raportu;
5. udostępnienie mieszkańcom DPS dokumentów określających zasady ustanowione w Domu (przede wszystkim regulamin) tak,

by mogli do nich sięgać swobodnie, bez konieczności zwracania się o to do pracownika DPS;

6. wywieszenie na tablicach informacyjnych adresów instytucji, do których może być złożona ewentualna skarga, np. Rzecznika Praw Obywatelskich, Sądu Rodzinnego, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka;
7. rejestrowanie skarg ustnych;
8. rozważenie konieczności poniesienia kwalifikacji personelu również w ramach szkoleń zewnętrznych, z uwzględnieniem szkoleń z zakresu leczenia uzależnień;
9. terminowe przygotowywanie indywidualnych programów wsparcia mieszkańca i opracowywanie ich w sposób zindywidualizowany oraz staranny;
10. wyeliminowanie przypadków takiego rozlokowania mieszkańców, aby osoby różnej płci, obce dla siebie, musiały korzystać z jednej, wspólnej dla ich pokoi łazienki;
11. rozważenie zatrudnienia psychologa na pełen etat oraz zapewnienia terapeutom superwizji;
12. realizację zaplanowanych remontów i modernizacji;
13. podjęcie działań zmierzających do zintegrowania wszystkich mieszkańców DPS, poprzez zbudowanie społeczności terapeutycznej;
14. zapewnienie psychologowi biurka lub szafki zamykanej na klucz w celu prawidłowego zabezpieczenia dokumentacji psychologicznej.

Burmistrzowi Miasta i Gminy Olkusz:

1. Pilne podjęcie działań mających na celu rozwiązanie opisanego w pkt 11 niniejszego raportu problemu zagrożenia mieszkańców DPS

i niemożności zagospodarowania terenu wokół Domu na potrzeby pensjonariuszy tej placówki.

Staroście Powiatowemu w Olkuszu:

1. Zapewnienie odpowiednich środków w budżecie Domu na realizację napraw i modernizacji oraz uzupełnienie wyposażenia domu w zakresie opisanym w niniejszym raporcie.